

Raad van Advies Waddenzeehavens

27 november 2012, 17.30-20.00 uur

Anna Casparii, Harlingen

Verslag

17 december 2012

Hans Punter

Inhoud

Programma Waddenzeehavens	2
1. Voortgang sinds de vorige Raad van Advies	3
2. Doorwerking koers Waddenzeehavens	4
Energy Valley	4
Algenboerderij Eemshaven	5
Building with Nature / EcoShape	6
Inventarisatie van onderwerpen die men nog mist	7
3. Organisatieopzet	7
4. Resultaten werkateliers	7
5. Zaken die nog een impuls behoeven	7
6. Planning	8
Bijlage 1 Deelnemers Raad van Advies 27 november 2012	9

Arjen Bosch www.delaar.nl
Hans Punter www.hanspunter.nl

in opdracht van de waddenzeehavengemeenten

Raad van Advies Waddenzeehavens

Onder voorzitterschap van Tineke Netelenbos kwam de Raad van Advies voor de vierde maal bijeen op 27 november 2012 in Harlingen. De Raad is uitgebreid met de waddenprovincies, voorzitters van havenbedrijvenverenigingen en havengemeenten van Den Oever en Lauwersoog.

Over de toegezonden stukken en de voorgestelde agenda zijn geen opmerkingen.

Het vervolg van de vergadering verloopt aan de hand van de toegezonden Agenda en Leidraad.

1. Voortgang sinds de vorige Raad van Advies

Arjen Bosch geeft een korte schets van wat vooraf ging en vat de voortgang en ontwikkelingen van de afgelopen twaalf maanden samen. Hij licht toe hoe het door de raad vastgestelde koersdocument, het doorwerkingsdebat leidde tot de door de raad gevraagde organisatieopzet en concrete projecten. Op de vraag of men suggesties heeft, passeren de volgende opmerkingen:

- ‘Duurzaam bodembeheer’ in relatie tot slibbeheersing (= slim baggeren) lijkt te ontbreken. Het is opgenomen onder de term ‘slibvaren, waarover is afgesproken dat GSP en EcoShape het in de volgende fase samen uitwerken en uitgebouwen.
- *Eemsdelta Green* bundelt haar groene projecten en maakt daar een duurzaamheidsjaarverslag over.
- Den Helder mist de havenuitbreiding NO-variant en de TESO-haven.
- Met de LNG-toepassingen in Harlingen valt meerwaarde te behalen met andere LNG-initiatieven, o.a. in Den Helder. Verbind die projecten met elkaar.
- De natuurbescherming ziet graag initiatieven die inspelen op de Werelderfgoed-status, geef inhoud aan het concept Unescohavens.
- In de Eemsdelta zet het project *Ecologie en Economie in balans* overheden, bedrijven en NB-organisaties op één lijn. Het is duidelijk dat projecten draagvlak moeten hebben om uitvoerbaar te zijn.
- Het Programma naar Rijke Waddenzee stelt de voorgestelde samenwerking op prijs en denkt mee over te ontwikkelen projecten. De Regiekamer van het programma ondersteunt de samenwerking ook en de Waddenvereniging is bereid in de Raad van Advies Waddenzeehavens deel te nemen. Bij werkateliers over specifieke projecten verloopt de samenwerking goed; voor samenwerking zijn concrete projecten de motor.
- De voorzitter geeft enkele kanttekeningen door van Jan Egbertsen (Port of Amsterdam). Deze heeft bedenkingen bij de gehanteerde termen ‘nichemarkt’ en ‘specialisatie’. Daarnaast ziet hij in het project graag meer aandacht voor Arbeidsmarkt en onderwijs. In de vorige Raad is besloten dit

thema niet meer mee te nemen. Initiatieven rond dit thema kwamen tot drie maal toe niet van de grond. Het onderwerp heeft gelukkig wel een plek gekregen door de samenwerking tussen havens en regionale onderwijsinstellingen: Seaports Xperience Center, Maritime Campus Netherlands en Offshore Windenergy Europe. De havens spreken af elkaar te informeren, zijn bereid kennis te delen en zorgen dat ze op de hoogte blijven van onderwijsontwikkelingen in Noord Nederland. In de Alliantie van Noordelijke Zeehavens (in oprichting) spreken de directeuren van havens elkaar en kan ook dit onderwerp een plek vinden.

- Het achterland van het project Waddenzeehavens kun je breder zien dan alleen het meest noordelijke gebied. Zo zijn er bijvoorbeeld de logistieke Dry Ports (Nederlandse Vereniging van Binnenhavens) en de IJsselmeer Alliantie. Rik Duijn wil dit punt met Arjen Bosch oppakken.

De voorzitter concludeert dat er veel is bereikt en de suggesties weer inspiratie geven voor het vervolg.

2. Doorwerking koers Waddenzeehavens in Topsectoren

De voorzitter vraagt om bij de doorwerking naar Top-sectoren stil te staan.

Energy Valley

Gerrit van Werven schetst voor het project Waddenzeehavens de stand van zaken bij Energy Valley. Al sinds tien jaar probeert Energy Valley de energie-activiteiten in Noord Nederland verder uit te bouwen. Daarbij wordt gekeken naar condities waaronder projecten kunnen plaatsvinden: zet primair in op de economische (haalbaarheids)kaart, maar daarna op duurzaamheid. De kennisinfrastructuur die daarvoor nodig is wordt momenteel ontwikkeld. ‘Energie’ valt onder het Topsectorenbeleid en is opgesplitst in zeven thema’s.

Voor vijf thema’s zijn eigen besturen gevormd, zijn stichtingen in het leven geroepen, gedeeltelijk met een eigen budget. Het totale budget voor de Topsectoren bedraagt € 1,2 miljard voor 2012-2013, daarvan gaat circa € 300 miljoen naar Energie. Voor de havens gaat het om de volgende relevante deelprogramma’s:

- Windenergie (een testveld op zee en twee testcentra op land).
- Gas (exploitatie kleine velden, groen gas, het Milena-project dat de mogelijkheden van energiewinning uit hout via vergassing onderzoekt, en een kenniscentrum voor vergassing in Alkmaar).
- LNG voor schepen en kleine vrachtauto’s. Gasstations in Harlingen, Den Helder en Eemshaven worden voorbereid.
- Biomassa. Het high-tech deel is ‘geland’ bij DSM in Limburg en bij de TU Delft. Daarnaast is er nog een aan de landbouw gerelateerd deel.
- Smart grids voor kleinschalige energieopwekking (Meppel, stad Groningen).
- Energie uit water (Afsluitdijk) door osmose, stroming en getij.
- Human resource-kant is vanuit optiek Energy Valley goed in ontwikkeling. Per locatie liggen er contacten met opleidingen op MBO, HBO en WO (Energy Academy Europe, RuG).

Energy Valley is erin geslaagd mede bepalend te zijn in lopende programma's en ontwikkelingen, en heeft binnen organisaties posities ingenomen die verder uit te bouwen zijn.

Opmerkingen:

- Het valt op dat bedrijven klagen over ruimtegebrek en over de hinder die ze ondervinden van regelgeving en procedures. De regelgeving voor schepen in de Nederlandse economische zone is buitengewoon belemmerend voor de ontwikkeling van bedrijven.
- Hoe staat het met het onderzoek naar osmose als bron van blue energy en het onderzoek naar algen? De proefopstelling voor membraantechniek in Harlingen blijft bestaan, maar er komt een grotere opstelling aan de Afsluitdijk. Aan de RuG werkt men aan het verder doorontwikkelen van bepaalde algentypen. Waddenfondsaanvragen zijn in voorbereiding voor een algenboerderij in Eemshaven/Delfzijl en voor een project bij NIOZ-Texel om algenteelten uit te proberen.

Biobased economy, Algenboerderij Eemshaven

Cor Zijderveld vat de stand van zaken rond de algenproefboerderij in de Eemshaven samen. Doel van het project was na te gaan of veevoer van algen een vervanger van soja zou kunnen zijn. De haalbaarheidsstudie liet zien dat dat – gezien de verteerbaarheid – alleen kan als je algen eerst droogt. Dat kost echter veel energie. Momenteel wordt nagegaan of het mogelijk is algen te kweken voor de teelt van schaaldieren (die dan niet meer weggevangen hoeven te worden). Een initiatief dat van de Waddenvereniging veel bijval krijgt. Daarnaast wordt nog gekeken naar kweekmogelijkheden van waterplanten en kroos voor de agrarische sector.

Opmerkingen:

- In de discussie komt de besluitvorming rond Waddenfondsaanvragen aan de orde die traag zou werken en duur zou zijn. Door het Waddenfonds worden echter alle individuele aanvragen normaal beoordeeld. Vanuit het project Havenspecialisatie zijn de gekozen thema's al ingebracht voor het pilotprogramma Waddenfonds 2013. Wat binnen dit project gebeurt zit daar al in de lijn; het is er bekend en komt aan de orde.
- Zorg dat je Waddenfondsgelden besteedt aan concrete projecten, en dat het niet naar de omzet van adviesbureaus gaat. Energy Valley dient veel projecten in, maar ervaart veel onzekerheid bij het Waddenfonds.
- Gegeven de ambitie van het Rijk om tot 2020 16% te verduurzamen, vormt offshore wind daarvoor een sterk punt (naast algen, blue energy, etc.).
- Er is inmiddels ambtelijke ondersteuning voor het Waddenfonds waardoor het beter loopt. De hoofdzaak is om goed uitgewerkte projecten in te dienen met een breed maatschappelijk draagvlak.

Building with Nature / EcoShape

Martin Scholten licht de match toe die BwN heeft met de Topsector 'Water'. Het onderwerp is bij uitstek van belang voor het Waddengebied. Het werkteam van de stichting EcoShape zit in Dordrecht en bestaat inmiddels vijf jaar. EcoShape is opgericht door een consortium van bedrijven en kennisinstellingen om zich te richten op concrete mogelijkheden voor 'bouwen met natuur'. Er lopen verschillende projecten in de Waddenzee. Maar aan het echte bouwen met natuur kom je toe als je havenontwikkeling in de Waddenzee wilt koppelen aan natuurontwikkeling. Daarvoor zul je vanaf de projectstart de kennis van de natuur en hoe die werkt moeten gebruiken.

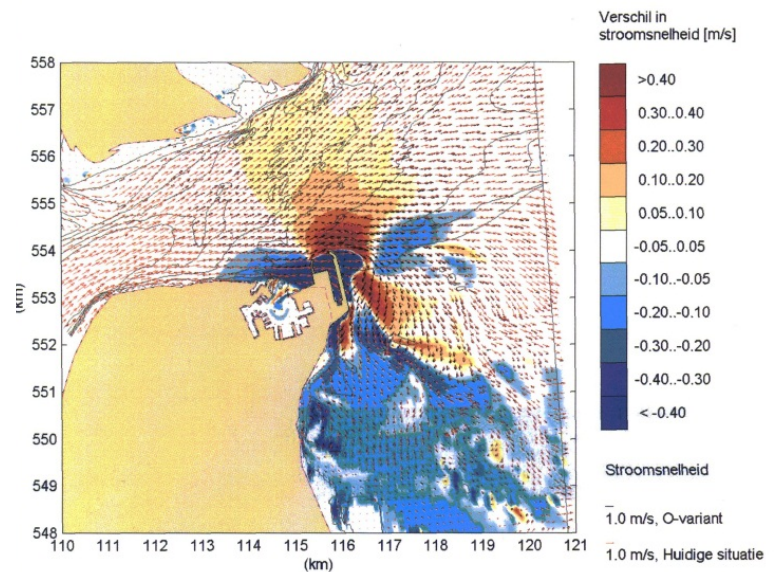
Building with Nature/EcoShape staat als icoonproject heel hoog in de Topsector 'Water'. *Matchmaking* tussen Topsectoren en het Waddenfonds biedt veel mogelijkheden en rust op twee pijlers:

- Slib als dagelijkse zorg van de havens. Maak daar gebruik kennis van de dynamiek van de natuur. EcoShape, ontwikkelde deze kennis overigens grotendeels in Singapore. Als er slib gebaggerd wordt, wat doe je daar dan mee. Plaatselijk is er een tekort aan slib in de Waddenzee en dus kun je op die plaatsen met je slib de natuur versterken.
- Minder laaghangend fruit is te vinden in projecten die havenontwikkeling beogen, en dat combineren met projecten die natuurherstel of -ontwikkeling beogen. Kijk daarvoor naar de natuurlijke dynamiek van een regio, zoals rond Marconi Delfzijl en de NO-variant van de havenuitbreiding van Den Helder. In beide projecten worden de twee genoemde werkrichtingen gekoppeld, maar is dat ook mogelijk in het gebied Harlingen – Zurich.

Het combineren van haven- en natuurontwikkeling is een uitdaging. En er is geld voor beschikbaar. De werkzaamheden voor de havens in de Waddenzee zijn een (wereldwijde) *showcase* voor EcoShape en voor Nederland als geheel. Bekijk daarom de mogelijkheden van Building with Nature op een grotere schaal dan die van je eigen haven. Het is nu de tijd om kansen voor Building with Nature te verzilveren.

Opmerkingen:

- We hebben in de Eems-Dollardregio het project *Ecologie en Economie in balans*, waarvoor Building with Nature een methodiek biedt om het bedacht concept ook daadwerkelijk uit te voeren.
- De Nederlandse baggeraars hebben veel profijt van de *showcase* van BwN. De inzet van bestuurders en havens is van groot belang om tot een goede *showcase* te komen.
- Volgens de NB-organisaties is vertroebeling het grootste probleem in het Eems-Dollard estuarium. We kunnen vertroebeling voorkomen als we slimmer gebruik maken van de natuur, en slib verplaatsen van waar er teveel van is naar waar er te weinig van is. Het is ook denkbaar dat je met een windenergie-

park voor de Eems verslibbing kunt tegengaan, We hebben nu kennis waar ook de *engineers* mee uit de voeten kunnen.

- De NB-organisaties vragen zich wel eens af of het accent ligt op Building *with* Nature (BwN), of op Building *for* Nature, maar ze zijn blij met de samenwerking.
- BwN komt niet aan het vergunningenkader. Werk daarom vanaf het begin naar de vergunning toe, door in alle fasen van de voorbereiding ook de ecologie mee te nemen. BwN is een methode waarmee je met partijen op voorhand tot afspraken komt over een ontwerp voor een project dat gemeenschappelijke doelen, economische en ecologische, dichterbij brengt.

Inventarisatie van onderwerpen die men nog mist

- De Topsector ‘Transport en logistiek’. Zoek steeds naar de slimste methode om te vervoeren en kijk pas op het laatste moment welke keuze uit het aanbod van logistieke modaliteiten de beste is. Momenteel domineert het wegtransport, maar *Short sea shipping* en binnenvaart zijn ook heel belangrijk.
- Het onderwerp ICT loopt door alle Topsectoren heen: chemie, energie, logistiek, ... volg wat er op dat vlak gebeurt, ook voor scheepsbegeleiding.

3. Organisatieopzet

De voorgestelde aanpak vormt een prima vervolg op het RCW project, en men kan zich unaniem vinden in de nader uitgewerkte organisatieopzet. Ook de manier waarop de verbinding met programma Naar een Rijke Waddenzee en Ecoshape is gelegd krijgt alle steun (zie schema volgende pagina).

4. Resultaten werkateliers

Men neemt kennis van de resultaten uit de werkateliers, ze zijn herkenbaar en bieden concrete handvatten voor samenwerking.

5. Zaken die nog een impuls behoeven

- Het onderwerp Samenwerken en leren van elkaar zou worden opgepakt door Harlingen.
- Kijkend hoe samenwerking de afgelopen periode tot stand kwam, vond elkaar vooral in de werkateliers. Richt je bij samenwerking dus vooral op de inhoud. Pak zo ook de Visserij op, LNG en wind. Op die thema’s kun je elkaar versterken.
- Presentatie van de Waddenzeehavens op internationale beurzen kan heel goed gezamenlijk aangepakt worden. Inventariseer wat de gezamenlijke beursagenda voor 2013 is, denk aan *HollandPorts*. Kom met een gezamenlijke stand. In het kader van *Nederland Maritiem Land* denkt men na over hotspots in het Nederlandse maritieme cluster. Groningen Seaports is daarbij aangesloten, met de havens van Amsterdam, Rotterdam en Zeeland.
- Stem als havens voor 2013/14 af waarop je je op welke beurs wilt profileren. Harm Post neemt het voortouw om gezamenlijk te komen tot een beursagenda en een gezamenlijke *branding* voor de offshore-groei (Aberdeen, Stavanger, Esbjerg, Great Yarmouth). Daar past Building with Nature heel goed bij in!
- De maritieme wet- en regelgeving schijnt voor Nederlandse reders en binnen onze economische zone belemmeringen te geven die andere landen niet

WADDENZEE- HAVENS

Raad van advies

Programmateam
met kernpunten

projecten

Raad van Advies
Wadden
Zeehavens

hebben. Daarom willen ze hun schepen liever niet inzetten op het Continentaal Plat. Kan dat vanuit dit gezelschap eens geanalyseerd worden?

- De gemeente Hollands Kroon (Den Oever) wil graag inhoudelijk bijdragen aan de volgende bijeenkomst van de Raad. Den Oever past de haven en het centrum aan en wil toeristisch attractiever worden: een 'Waddenpoort' aan de Kop van de Afsluitdijk. De garnalenvisserij is in Den Oever dominant en men wil graag dat visserij en havenbedrijf een onderwerp voor de Raad wordt. Gezien de geografische ligging kan Den Oever aanhaken bij de haven van Den Helder.
- Vanuit Den Helder komt de suggestie om vergunningen voor windparken in de Noordzee te relateren aan de locatiekeuze van een haven. Hier schijnt overleg over te zijn maar de laatste stand van zaken is niet bekend. We bezien hoe Rijkswaterstaat de informatie hierover gaat ordenen en of die dan plenair moet worden ingebracht of anderszins.
- Nogmaals een pleidooi om meer met werkateliers te gaan doen.

6. Planning

De voorgestelde planning neemt de Raad over: voor- en najaar vinden de volgende bijeenkomsten plaats. Groningen Seaports biedt aan als gastheer op te treden.

Verbinding met Programma naar een Rijke Waddenzee

Bijlage 1

Deelnemers Raad van Advies 27 november 2012

Tineke Netelenbos (voorzitter)	Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders
Arjen Bosch (secretaris)	programmamanager Waddenzeehavens
Koen Schuiling	burgemeester Den Helder
Edward Stulp	wethouder Delfzijl
Maria le Roy	wethouder Harlingen
Kees Visser	wethouder Den Helder
Kees van Es	programmamanager Naar een Rijke Waddenzee
Harm Post	directeur Groningen Seaports
Rik Duijn	directeur Harlingen Seaport
Martin Bosch	directeur a.i. Port of Den Helder
Wiebe van der Ploeg	gedeputeerde Groningen, Waddenprovincies
Henk Doeven	hoofd ruimtelijke ontwikkeling Eemsmond
Theo Meskers	wethouder Hollands Kroon (Den Oever)
Gerrit van Werven	directeur Energy Valley
Martin Scholten	directeur Imares en Animal Science Group WUR
Cor Zijderveld	voorzitter samenwerkende bedrijven Eemsdelta
Lammert Soet	voorzitter Harlingen Seaport Business Association
Edwin Stolk	voorzitter haven en scheepvaartvereniging Den Helder
Hans Punter	verslaglegging

Verhinderd

Marijke van Beek	burgemeester Eemsmond
Harm Evert Waalkens	wethouder De Marne (Lauwersoog)
Jan Egbertsen	strategisch adviseur Port of Amsterdam
Bart Kuipers	haveneconoom Erasmus universiteit
Jaap Jelle Veenstra	hoofd Public Affairs Havenbedrijf Rotterdam
